Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Espoon käräjäoikeuden lausunto valtioneuvoston kirjelmistä eduskunnalle ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiveiksi (U 26/2018 vp ja U 31/2018 vp, EU:n kuluttajansuojasäännösten tehokkaampi täytäntöönpano ja nykyaikaistaminen sekä edustajakanne kuluttajan etujen suojaamiseksi)

Espoon käräjäoikeus kiittää tilaisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja lausuu lausuntonaan kunnioittaen seuraavan.

1. Yleistä

Käräjäoikeus pitää direktiivien tavoitteita kuluttajien aseman ja kuluttajansuojasäännösten noudattamisen parantamisesta sekä kuluttajansuojasäännösten nykyaikaistamisesta kannatettavina. Toisaalta käräjäoikeus kuitenkin toteaa, ettei sen tiedossa ole, että tällä hetkellä voimassa olevat kansalliset kuluttajansuojasäännökset olisivat jollain tavalla puutteelliset tai että niiden soveltamiseen liittyisi merkittäviä ongelmia. Kansallinen kuluttajansuojajärjestelmämme on käräjäoikeuden käsityksen mukaan tarkoituksenmukainen ja toimiva.

Toki Suomessakin on asiaryhmiä, jotka työllistävät kuluttajaviranomaisia ja esimerkiksi kuluttajariitalautakuntaa. Esimerkkinä tällaisesta asiaryhmästä voi nostaa esille lentojen viivästymiset ja peruuntumiset, joiden osalta niin EU:n tuomioistuimen kuin kuluttajariitalautakunnankin ratkaisukäytäntö on vakiintunutta ja selvää. Tästä huolimatta eräät lentoyhtiöt edelleen säännönmukaisesti kieltäytyvät vakiokorvausten suorittamisesta vapaaehtoisesti.

2. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eräiden kuluttajansuojadirektiivien muuttamisesta EU:n kuluttajansuojasäännösten täytäntöönpanon paremman valvonnan ja nykyaikaistamisen osalta

2.1 Seuraamussäännökset

Ehdotettuja seuraamusäännöksiä käräjäoikeus pitää kannatettavina, eivätkä ne olisi seuraamusten määrää ja tasoa harkittaessa huomioon otettavat perusteetkaan huomioon ottaen muuhun lainsäädäntöömme nähden järin poikkeuksellisia. Käräjäoikeus viittaa tältä osin esimerkiksi kilpailunrajoituksesta määrättävää seuraamusmaksua koskevaan lainsäädäntöömme sekä muun muassa arvopaperimarkkinalain rikkomisesta määrättävään seuraamusmaksuun. Vaikka tämä lausuma koskeekin vasta ehdotettuja direktiivimuutoksia, käräjäoikeus tuo jo tässä yhteydessä esiin sen, että kuluttajansuojasäännösten rikkomisesta määrättävä sakko tulisi toteuttaa samalla tavalla kuin kilpailunrajoituksesta määrättävä seuraamusmaksu eli että viranomainen, joka tässä tapauksessa olisi kuluttaja-asiamies, tekisi ensin sitä koskevan perustellun esityksen ja että itse seuraamusmaksun määräämisestä päättäisi tuomioistuin, joka soveliaimmin olisi markkinaoikeus.

Valtioneuvoston kannassa on esitetty huoli siitä, miten kuluttajaviranomaiset ja tuomioistuimet tulisivat saamaan tiedon kaikista niistä seikoista, jotka sakkoa määrätessä tulee ottaa huomioon. Käräjäoikeus yhtyy tähän huoleen.

Sakko tulisi lisäksi määrätä maksettavaksi valtiolle. Ehdotukseen sisältyvä ajatus siitä, että sakko tulisi käyttää tiettyyn kuluttajien yleisen edun perusteella määräytyvään tarkoitukseen, on kansalliseen lainsäädäntöömme nähden vieras ja ongelmallinen.

Muilta osin eli muun muassa ylimitoitettujen sanktioiden vaaran osalta käräjäoikeus yhtyy siihen, mitä valtioneuvoston puolesta on seuraamuksista lausuttu.

2.2 Sopimattomat kaupalliset menettelyt

Se, että kuluttajalla olisi paremmat mahdollisuudet saada hyvitystä eli esimerkiksi vahingonkorvausta sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskevien säännösten rikkomistapauksissa, on niin ikään kannatettavaa. Huomioon otettava seikka on kuitenkin se valtioneuvoston lausumassakin todettu seikka, että tähän mennessä sopimuksen päättäminen on ollut viimesijainen oikeussuojakeino.

Direktiiveihin ehdotettuihin vähäisempiin muutoksiin käräjäoikeus ei jo tehtäviinsä nähden ota kantaa.

2.3. Direktiivi kuluttajan oikeuksista

Tältäkään osin ehdotukset eivät suoranaisesti koske käräjäoikeuden toimintaa. Tästä huolimatta käräjäoikeus pitää ehdotusten taustalla olevaa tavoitetta markkinapaikkojen läpinäkyvyyden lisäämisestä hyvänä. Käräjäoikeus kiinnittää tältä osin huomiota niihin ongelmiin, joihin kuluttajariitalautakunnassa on verkossa tehtyjen kuluttajasopimusten osalta törmätty. Esimerkkinä näistä ongelmista voi mainita matkavalituksiin liittyvät ongelmat, jotka toistuvasti koskevat sitä, ettei kuluttaja matkaa tilatessaan tiedosta olevansa tekemissä sopimuksen välittäjän kanssa tai ettei kuluttaja välttämättä ole tullut lentokuljetussopimusta tehdessään ymmärtäneeksi, ettei lentoyhtiö, jonka kanssa hän on sopimuksen tehnyt, ole niin sanottu yhteisön alueella toimiva lentoyhtiö ja ettei lentokuljetussopimukseen sovelleta yhteisön lainsäädäntöä.

Peruuttamisoikeuteen liittyvien muutosehdotuksen osalta käräjäoikeus tyytyy kiinnittämään huomiota siihen, että ne merkitsevät ainakin jonkinasteista kuluttajan oikeuksien heikennystä voimassa olevaan lainsäädäntöömme nähden.

3. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi edustajakanteista kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi ja kieltokannedirektiivin kumoamisesta

Edustajakanteita koskevan ehdotuksen tavoitteita käräjäoikeus pitää kannatettavina. Toisaalta käräjäoikeus myös yhtyy valtioneuvoston kantanaan tältä osin esittämiin huoliin, eikä niitä ole tarpeen tässä toistaa.

Käräjäoikeus kuitenkin nostaa esille sen, että jo voimassa oleva kansallinen lainsäädäntömme sisältää mahdollisuuden ryhmäkanteen nostamiseen tuomioistuimessa ja ryhmävalituksen tekemiseen kuluttajariitalautakunnassa. Ryhmäkanteita ei ole kuitenkaan käräjäoikeuden tiedon mukaan nostettu ja ryhmävalituksiakin on ilmeisesti tehty kuluttajariitalautakuntaan vain yksi. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, ettei kuluttajansuojajärjestelmämme toimisi, vaan päinvastoin, jo mahdollisuus ryhmäkanteen nostamiseen saattaa itsessään estää kuluttajien oikeuksien vakavia ja laajamittaisia loukkauksia. Toisaalta on tässä yhteydessä nostettava esille myös se, että elinkeinonharjoittajat toimivat Suomessa lähtökohtaisesti vastuullisesti ja kuluttajien oikeudet huomioon ottaen.

Itse ehdotuksesta käräjäoikeus kiinnittää huomiota vielä seuraaviin seikkoihin. Ensinnäkin on selvää, että ehdotetun edustajakanteen nostamiseen oikeutettuna yksikkönä toimisi soveliaimmin virkavastuulla toimiva viranomainen eli kuluttaja-asiamies. Mikäli mahdollisuus kanteen nostamiseen annettaisiin muulle yhteisölle, tulisi lainsäädännössä säätää hyvin tarkasti niistä edellytyksistä, jotka tällaiselle yhteisölle asetetaan samoin kuin varmistaa se, että tällainen yhteisö myös todellisuudessa pystyy kantamaan sen oikeudenkäyntikulujen maksuvelvollisuuden, joka oikeudenkäynnin häviämisestä saattaa seurata. Kansallisissa tuomioistuimissamme nimittäin on lukuisia esimerkkejä kantajista, joilla lähtökohtaisesti ei ole resursseja tuomittujen oikeudenkäyntikulujen maksamiseen.

Toisaalta ehdotuksen mukainen edustajakanne voisi instituutiona tuoda järjestelmäämme epätoivotun tuulahduksen Yhdysvaltain oikeusjärjestelmästä, jos se mahdollistaisi kanteiden ”saalistamisen”. Tältä osin tärkeää siten olisi, että ne yleiset kuluttajien yhteiset edut, joihin mahdollisesti tuomittava hyvitys tulisi käyttää, määrättäisiin lainsäädännössä riittävän tarkasti ja että hyvityksen myöhempää käyttöä myös valvottaisiin tehokkaasti. Tämäkin tukee johtopäätöstä siitä, että hyvitykset tulisi tuomita aina valtiolle.

Kolmanneksi se, että jonkin toisen tuomioistuimen tai jopa hallintoviranomaisen tekemä loukkauksen toteava ratkaisu tulisi muita tuomioistuimia myöhemmissä oikeudenkäynneissä sitovaksi, on lainsäädäntöömme nähden vieras ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatekin huomioon ottaen ongelmallinen.

Oikeusavun myöntäminen edustajakanteen nostamiseen oikeutetulle taholle olisi puolestaan omiaan nostamaan oikeushallinnon kustannuksia. Mikäli kanteita tultaisiin, toisin kuin ryhmäkanteiden osalta käytäntö on osoittanut, nostamaan suuremmassa määrin, voisivat oikeusapukustannukset nousta huomattaviksi.

4. Lopuksi

Käräjäoikeus näkee hyvänä sen, että valtioneuvosto on tunnistanut ehdotuksiin liittyviä ongelmia ja ilmoittamallaan tavalla pyrkii neuvotteluissa aikaansaamaan muutoksia esitykseen.

Espoossa 19. päivänä kesäkuuta 2018

Ilkka Lahtinen
Käräjätuomari, osastonjohtaja, laamannin sijainen
Espoon käräjäoikeus